

Postup školy při řešení sociálně patologického jevu šikany

**zpracovaný pro Střední odbornou školu, Šumperk, Zemědělská 3
na školní rok 2010/2011**

Školní preventivní strategie jako základní nástroj prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže je v souladu s Národním programem rozvoje vzdělávání, tzv. Bílou knihou, s Akčním plánem Evropské unie boje proti drogám, s Usnesením vlády ČR č. 1305 o Národní strategii protidrogové politiky na období 2005 – 2009, s Usnesením vlády ČR č. 393 ke Strategii prevence kriminality na léta 2005 – 2008 a dokumentem WHO Evropské zdraví 21 – Cíl 12 a s Usnesením vlády č. 1046 k Dlouhodobému programu zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva ČR Zdraví pro všechny v 21. století.

Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže zahrnuje především aktivity v oblasti prevence násilí a šikanování, záškoláctví, kriminality, delikvence, vandalismu a jiných forem násilného chování, ohrožení mravnosti a ohrožování mravní výchovy mládeže, xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismu, užívání návykových látek (včetně opomíjeného alkoholu a kouření), anaboliik, medikamentů a dalších látek, netolismu (virtuálních drog) a patologického hráčství, diváckého násilí, komerčního sexuálního zneužívání dětí, syndromu týraných a zneužívaných dětí, sekt a sociálně patologických náboženských hnutí.

Cílem strategie je:

- systematicky vzdělávat školní metodiky prevence a další pedagogické pracovníky v ne-tradičních technikách pedagogické preventivní práce s dětmi a mládeží
- pomáhat formovat správné postoje, hodnoty a způsoby chování, rozvíjet osobnost a sociální chování žáků
- soustavně přispívat k utváření zdravého životního stylu a k zavádění etické a právní výchovy
- dát maximální prostor pro rozvoj mimoškolních aktivit žáků, nabízet jim atraktivní způsoby trávení volného času
- rozšířit a posílit význam prevence výskytu sociálně patologických jevů včetně zneužívání návykových látek
- věnovat pozornost rizikovým skupinám žáků
- průběžně sledovat výskyt sociálně patologických jevů a uplatňovat různé formy a metody umožňující včasné zachycení ohrožených dětí a mladistvých
- umožnit žákům a jejich rodičům důvěryhodné a dostupné poradenské služby ve škole i ve specializovaných institucích

Za realizaci Školní preventivní strategie zodpovídá ředitel školy. Školní metodik prevence koordinuje přípravu ŠPS, její zavádění, inovaci a realizaci a vyhodnocuje její účinnost. Při své práci úzce spolupracuje s třídními učiteli, všemi pedagogickými pracovníky, rodiči žáků, metodikem prevence při pedagogicko psychologické poradně, krajským školským koordinátorem prevence, případně s dalšími krizovými, poradenskými a preventivními zařízeními.

PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

V návaznosti na Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č. j. 24 246/2008-6, je Školní strategie prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže (Minimální preventivní program) na Střední odborné škole, Šumperk, Zemědělská 3 doplněn o následující **Program proti šikanování**. Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí, a to především cestou otevřené komunikace mezi žáky ve třídách a mezi žáky a učiteli. Projevem zdraví komunity jsou zejména bezpečné a kamarádské vztahy a překonání osobních individuálních rozdílů.

I. Prevence šikany

Všichni učitelé a pracovníci školy věnují maximální pozornost projevům chování žáků ke spolužákům a jiným učitelům a jsou nanejvýš vnímaví ke všem signálům negativních projevů, které by mohly překročit hranici běžné studentské recese a přerůst v zárodky šikanování. Ve vyučovacích hodinách registrují např. posměšné poznámky na adresu určitého žáka, pokořující přezdívký, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet, nevybíravou kritiku žáka pronášenou nepřátelským až nenávislným nebo pohrdaným tónem, nadřazené příkazy, kterým se žák podřizuje, případně i fyzické násilí. Je však třeba sledovat chování žáků i v době přestávek na chodbách školy, v jídelně či na školních akcích. O vztazích a šikanování je třeba se žáky mluvit, na problematiku šikanování upozornit i rodiče (viz 1. schůzka s rodiči žáků prvních ročníků vždy na začátku září nového školního roku). Je vhodné pracovat s potencionálními oběťmi šikany, je nutné tlumit agresivní sklony možných agresorů. Každý žák by měl mít možnost zažít úspěch. Ve vzájemných vztazích pěstovat empatii. Při sebemenším podezřelém chování žáků upozorní vyučující třídního učitele a výchovného poradce, aby mohla být okamžitě učiněna odpovídající opatření. Stejně tak vyučující upozorní třídního učitele a výchovného poradce, pokud na nevhodné chování ze strany spolužáků upozorní sám žák, jeho spolužák nebo rodiče.

II. Postup řešení šikanování

A. Postup pro vyšetřování počáteční šikany

Vlastní strategie vyšetřování počáteční šikany zahrnuje pět kroků:

- 1.** provést rozhovor s informátory a oběťmi v případě, že nejdříve hovoříme s informátorem, například odvážným kamarádem nebo rodičem jednoho z týraných žáků, následují ihned rozhovory s oběťmi (ne s podezřelými pachateli!)
- 2.** najít vhodné svědky vytipujeme členy skupiny, kteří budou ochotni pravdivě vypovídat (v tomto kroku se dělá nejvíce chyb!)
- 3.** provést individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikdy nekonfrontovat oběť s agresorem!) většinou postačí, když mluvíme s jednotlivými žáky, teprve vyskytnou-li se těžkosti, konfrontujeme dva či více svědků. Nevhodné je vyšetřovat společně svědky a agresory!

O výpovědích školní metodik prevence nebo výchovný poradce udělá vždy stručný zápis, nechá jej podepsat zúčastněnými osobami a založí do své agendy.

4. zajistit ochranu obětem šikany pořadí tohoto kroku není pevně dáno. Pokud by bylo ohroženo bezpečí oběti, její ochrana je prvořadým úkolem. U počátečních stádií šikanování však nejsou většinou mimořádná bezpečnostní opatření zapotřebí.

5. provést rozhovory s agresory, případně konfrontaci mezi nimi tento krok vyšetřování šikanování je vždy až poslední. Bez informací o konkrétních projevech šikanování z předchozích kroků a bez shromážděných důkazů nemá smysl s agresory mluvit, protože všechno zapřou a zpochybní. Hlavní význam tohoto rozhovoru spočívá v okamžitém zastavení agresorů a ochraně oběti, ale i jich samých před následky vlastních činů. Většinou je možné "přitlačit je ke zdi" upozorněním, že při jakémkoliv náznaku šikanování budou okamžitě vyloučeni ze školy, případně to bude ohlášeno policii apod. Zároveň zdůrazníme, že k jejich snaze napravit situaci bude přihlédnuto ve výchovné komisi.

Úkolem strategie první pomoci je nalézt odpovědi na následující otázky:

- Kdo je obětí, popřípadě kolik jich je?
- Kdo je agresorem, popřípadě kolik jich je? Kdo z nich je iniciátor, kdo je aktivní účastník šikanování a kdo je obětí i agresorem?
- Co, kdy a kde dělali agresori konkrétním obětem?
- K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?
- Jak dlouho šikanování trvá?

Výpovědi k jednotlivým otázkám je nutné důkladně zapsat a vytvořit kvalitní důkazní materiál. Pro vyšetření šikany je třeba svolat výchovnou komisi, spolupracovat s rodiči obětí i agresorů a také rozebrat celou situaci před třídou, dále ji sledovat a pracovat se vztahy ve třídě na jejich uzdravení.

B. Postup při řešení případů pokročilé a nestandardní šikany (např. skupinové násilí vůči oběti, třídní lynčování)

Doporučený postup má v zásadě charakter poplachové směrnice. To znamená, že všichni pedagogové předem vědí, co mají v krizové situaci dělat, a v případě potřeby jsou schopni zabezpečit nezbytný sled protikrizových opatření.

1. První kroky pomoci – zvládnout vlastní šok z brutálního násilí a zajistit oběti bezpečí

Pedagog bývá přítomností obnaženého brutálního násilí na oběti zcela paralyzován a mnohdy reaguje tak, že je jeho reakce vesměs chybná a pro oběť bolestivá (např. uteče ze třídy pro pomoc do vedlejší třídy, zcela bezradný volá o pomoc, odmítne se smířit se situací a odejde ze třídy něco si vyřídit, násilí bagatelizuje, obviňuje oběť z provokace apod.).

Jako správná reakce se jeví okamžitá pomoc pedagoga oběti (to, že učitelka např. oběť obejmě, vezme do náruče a ptá se ho, co se mu stalo, jestli ho něco bolí, agresory zlomí, jejich útoky zůstanou v půli cesty a naopak oběť prožije úžasný pocit záchrany). Jde tedy o to, projevit veřejně lásku, soucit s obětí a odvahu podat mu pomocnou ruku. Otázkou zůstává přiměřenost zásahu učitele proti agresorovi (učitel například razantněji odtrhne agresora od oběti, agresor spadne a poraní se). Prokáže-li se, že zásah učitele byl nutnou obranou oběti, která se nacházela v ohrožení života, nebude proti učiteli trestní řízení zahájeno.

V rámci první pomoci je dále třeba:

- zalarmovat další pedagogické pracovníky a domluvit se s nimi na spolupráci při vyšetřování, a to i za cenu přerušení vyučování (učitel, který šikanování odhalil, nesmí nechat žáky ani na chvíli bez dozoru)
- zabránit tomu, aby se svědkové mohli domlouvat na křivé výpovědi (učitel, který postiženou třídu hlídá, nedovolí, aby spolu žáci komunikovali, v rámci možností s nimi realizuje nějaký program)
- pokračovat v pomoci oběti
např. utišit panickou hrůzu, odvést ji do bezpečí, v případě zranění zajistit lékařskou pomoc, informovat rodiče, návazně zprostředkovat odbornou psychoterapeutickou pomoc
- ohlásit věc policii

2. Vyšetřování

V případě pokročilé šikany bude vyšetřování značně obtížné, protože musíme předpokládat, že téměř všichni budou lhát a zapírat. Důležité je dokončit vyšetřování ještě v ten den, kdy k otevřenému násilí došlo, abychom zabránili agresorům zamést stopy a domluvat se na maření vyšetřování. I zde má vyšetřování 5 kroků, jen pomoc oběti se dostala na první místo.

- a) pomoc oběti
- b) rozhovor s obětí (umožňuje-li to její zdravotní stav) a s informátory (je vhodné tyto informace doplnit i o informace od ostatních pedagogů)
- c) nalezení vhodných svědků – ideální je najít tzv. "bílou vránu" – silnou morální bytost soucítící s obětí, která se nenechala přeprogramovat skupinovým tlakem ke krutosti, ale nemá odvahu přímo informovat učitele, nechce "bonzovat"
- d) rozhovor se svědky – postupně promluvit se všemi svědky (agresory si necháme až nakonec!)
- e) rozhovor s agresory – právě oni nejúporněji lžou a dokážou nasměřovat falešnou stopu!

3. Léčba

Léčba pokročilé šikany je velmi obtížná, protože normy šikanování už přijala většina členů skupiny. Odpor proti rozkrytí skupiny a jejímu uzdravení mají všichni členové skupiny a nezdá se, že ještě posílí rodiče obětí a rodiče agresorů.

Vždy je nutné jádro agresorů ze skupiny vyloučit, někdy je potřeba rozdělit i zbytek třídy a spojit ho s jinou třídou. Úkolem je sestavit takové kolektivy žáků, které budou dávat naději na vytvoření pozitivních vztahů. V každé skupině je dobré mít několik relativně silných pozitivních osobností.

Doporučuje se dále pracovat nejen s obětí, ale i s agresorem, v případě rozvinuté šikany mu zprostředkovat pomoc pedagogicko-psychologické poradny, klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

III. Výchovná opatření

Pro potrestání agresorů škola zvolí podle závažnosti provinění některé z běžných výchovných opatření:

- napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, podmíněné vyloučení, vyloučení ze studia
- snížení známky z chování
- převedení do jiné třídy

V mimořádných případech ředitel školy

- doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska výchovné péče
- doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska výchovné péče, př. doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místě příslušném diagnostickém ústavu
- podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou

Zpracovala :

Ing. Jana Lubojacká, VP

Mgr. Ivana Pánová, ŠMP

Ředitelka školy:

Mgr. Stanislava Beštová

V Šumperku 21. 6. 2010